

სახელმძღვანელო პრინციპები საერთაშორისო დაცვის შესახებ N6

“რელიგიურ საფუძველზე ლტოლვილის სტატუსის შესახებ განაცხადები” ლტოლვილთა სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლის და/ან 1967 წლის ოქმის კონტექსტში

UNHCR-ი გამოსცემს ამ სახელმძღვანელო პრინციპებს მისი მანდატის შესაბამისად, რომელიც დადგენილია ‘გაეროს ლტოლვილთა უმაღლესი კომისარიატის წესდებით’, და ასევე ‘ლტოლვილთა სტატუსის შესახებ’ 1951 წლის კონვენციის 35-ე მუხლის და/ან მისი 1967 წლის ოქმის შესაბამისად. ეს სახელმძღვანელო პრინციპები ავსებს UNHCR-ის ‘სახელმძღვანელოს ლტოლვილის სტატუსის დადგენის პროცედურისა და კრიტერიუმების შესახებ ლტოლვილის სტატუსის შესახებ 1951 წლის კონვენციისა და 1967 წლის ოქმის თანახმად’ (განახლებული გამოცემა, ჟენევა, 1992 წლის იანვარი). ინფორმაცია წარმოდგენილ იქნა, მათ შორის, UNHCR-ის და ‘ეკლესიათა მსოფლიო სამსახურის’ მიერ ბალტიმორში (მერილენდის შტატი, აშშ, 2002 წლის ოქტომბერი) ორგანიზებული მრგვალი მაგიდის შეხვედრის დროს, და, აგრეთვე, შესაბამის სახელმწიფოთა გამოცდილების და საერთაშორისო კანონმდებლობის ანალიზის საფუძველზე.

ეს სახელმძღვანელო პრინციპები მიზნად ისახავს სამართლებრივი განმარტებითი მითითებების უზრუნველყოფას მთავრობებისთვის, პრაქტიკოსი იურისტებისთვის, გადაწყვეტილების მიმღებთათვის და სასამართლო ორგანოებისთვის, ასევე, UNHCR-ის თანამშრომელთათვის, რომლებიც ადგილებზე ადგენენ ლტოლვილის სტატუსს.

I. შესავალი

1. რელიგიურ ნიადაგზე ლტოლვილის სტატუსის მინიჭებასთან დაკავშირებული განაცხადები, შესაძლებელია, ყველაზე მეტად კომპლექსური იყოს. ისინი, ვიზუც დამოკიდებულია გადაწყვეტილების მიღება, ყოველთვის არ ახორციელებენ თანმიმდევრულ და მყარ მიდგომებს, განსაკუთრებით ტერმინის „რელიგია“ გამოყენების დროს, რომელსაც ლტოლვილის სტატუსთან დაკავშირებული 1951 წლის კონვენციის მიხედვით ლტოლვილის განსაზღვრება მოიცავს და განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დასადგენია, თუ რას გულისხმობს „დეენა“ ამ კონტექსტში. რელიგიურ ნიადაგზე ლტოლვილის სტატუსის მინიჭებასთან დაკავშირებული განაცხადები შესაძლებელია დაემთხვეს ლტოლვილის დეფინიციაში ასახულ ერთ ან სხვა რამდენიმე სახის საფუძველს, თუ ვინ შეიძლება იყოს ლტოლვილი, ან, როგორც ეს ხშირად ხდება, ეს განაცხადები შესაძლებელია მოიცავდეს სარწმუნოების შეცვლას პირის მიერ მისი მოქალაქეობის ქვეყნის დატოვების შემდეგ, როგორცაა *sur place* [ადგილზე ლტოლვილის] განაცხადი. ამ სახელმძღვანელო პრინციპების მიზანი არ არის წარმოადგინოს „რელიგიის“ საბოლოო დეფინიცია, თუმცა, გადაწყვეტილების მიმღებნი შესაძლებელია მასში აღმოაჩინონ ის პარამეტრები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ლტოლვილის სტატუსის დადგენას მსგავს შემთხვევებში.

2. აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების უფლება ერთ-ერთია იმ უფლებებსა და თავისუფლებებს შორის, რომელიც საერთაშორისო ადამიანის უფლებათა სამართლით არის გარანტირებული. ამდენად, რელიგიურ ნიადაგზე ლტოლვილის სტატუსის მინიჭებაზე განაცხადის განხილვისას სასარგებლოა ყურადღება მიექცეს 1948 წლის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის (‘საყოველთაო დეკლარაცია’) მე-18 მუხლს და სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ 1966 წლის საერთაშორისო პაქტის (‘საერთაშორისო პაქტი’) მე-18 და 27-ე მუხლებს. ამ ჩამონათვალს შეიძლება დაემატოს ‘ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტის’ მიერ გამოცემული ‘ზოგადი კომენტარები’,¹ ‘1981 წლის დეკლარაცია რელიგიისა თუ რწმენის ნიადაგზე ნებისმიერი ფორმის შეუწყნარებლობისა და დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ’, 1992 წლის დეკლარაცია იმ პირების უფლებათა შესახებ, რომლებიც ეროვნულ ან ეთნიკურ, რელიგიურ და ლინგვისტურ უმცირესობებს მიეკუთვნებიან და რელიგიურ შეუწყნარებლობაზე სპეციალური წარმომადგენლის/მომხსენებლის ანგარიშის ძირითადი ნაწილი.² ადამიანის უფლებათა დაცვის ეს საერთაშორისო სტანდარტები იძლევიან მითითებებს ტერმინის „რელიგია“ განსაზღვრისთვის, მათ შორის,

¹ იხილეთ, განსაკუთრებით, Human Rights Committee, General Comment No. 22, დამტკიცებული 1993 წლის 20 ივლისს, UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/ADD.4, 27 September 1993.

² ამ უკანასკნელის ნახვა შესაძლებელია <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/FramePage/intolerance+En?OpenDocument>. შესაბამის რეგიონალურ ინსტრუმენტებს მოიცავს 1950 წლის ‘ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის’ მე-9 მუხლი; 1969 წლის ‘ამერიკის ადამიანის უფლებათა კონვენციის’ მე-12 მუხლი; 1981 წლის ‘ადამიანის და ხალხთა უფლებათა აფრიკული ქარტიის’ მე-8 მუხლები.

ლტოლვილის საერთაშორისო სამართლის კონტექსტშიც, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნება სახელმწიფოთა მიერ განხორციელებული შემზღვევითი და ამკრძალავი ქმედებების შესწავლა.

II არსებითი ანალიზი

A. „რელიგიის“ განსაზღვრება

3. ლტოლვილის დეფინიცია, რომელსაც 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლი მოიცავს:

ა. აღნიშნული კონვენციის მიზნებიდან გამომდინარე, ტერმინი „ლტოლვილი“ ეხება ნებისმიერ პირს, რომელიც:

(2)...საფუძვლიანი შიშის გამო, რომ იგი შეიძლება გახდეს დევნის მსხვერპლი რასის, რელიგიის, ეროვნების, გარკვეული სოციალური ჯგუფისადმი კუთვნილების ან პოლიტიკური შეხედულებების გამო, იმყოფება თავისი მოქალაქეობის ქვეყნის გარეთ და არ შეუძლია, ან ამგვარი შიშის გამო, არ სურს ისარგებლოს იმ ქვეყნის მფარველობით ან არ გააჩნია რა გარკვეული მოქალაქეობა და მსგავს მოვლენათა შედეგად იმყოფება რა თავის ადრინდელი საცხოვრებელი ქვეყნის გარეთ, არ შეუძლია ან ამგვარი შიშის გამო არ სურს იქ დაბრუნება.

4. როგორც ამას 1951 წლის კონვენციის *travaux préparatoires* [‘მოსამზადებელი მასალები’] უჩვენებს, რელიგიურ ნიადაგზე დევნა ლტოლვილის განსაზღვრების განუყოფელი და აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი იყო დოკუმენტის შემუშავების მთელ პროცესში. მიუხედავად ამისა, არ ყოფილა ამ ტერმინის, როგორც ასეთის, განმარტების მცდელობა.³ არ არსებობს ‘რელიგიის’ საყოველთაოდ მიღებული დეფინიცია, თუმცა ზემოთ, მე-2 პარაგრაფში აღნიშნული დოკუმენტები, ნამდვილად იძლევა ტერმინის „რელიგია“ განმარტებას ლტოლვილთა საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში. ამდენად, მისი 1951 წლის კონვენციაში გამოყენება, შესაძლებელია, განიხილებოდეს, როგორც აზრის, სინდისისა და რწმენის თავისუფლების მომცველი განსაზღვრება.⁴ ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტი აღნიშნავს, რომ „რელიგია არ შემოიფარგლება... ტრადიციული რელიგიებით ან ინსტიტუციური ხასიათისა თუ პრაქტიკის რელიგიური რწმენით, რომლებიც ტრადიციულ რელიგიათა ანალოგიურია.“⁵ იგი უფრო ფართო გაგებით მოიცავს, აგრეთვე, ისეთ ქმედებებს, როგორცაა რელიგიური ნორმების დარღვევა ან უარის

³ ძირითადი საწყისი სახელმწიფოს მსჯელობებში იყო ლტოლვილის დეფინიცია, რომელიც 1946 წლის ‘ლტოლვილთა საერთაშორისო ორგანიზაციის’ კონსტიტუციით დადგინდა. იგი მოიცავდა „რასის, რელიგიის, ეროვნებისა და პოლიტიკური მრწამსის“ ნიადაგზე დევნის შიშის გამო დაბრუნების საწინააღმდეგო მნიშვნელოვან მოსაზრებებს.

⁴ იხ., აგრეთვე, UNHCR, სახელმძღვანელო ლტოლვილის სტატუსის განსაზღვრის პროცედურებსა და კრიტერიუმებზე, 1979, ქენევა, ხელახლა გამოცემული 1992 წელს (ამის შემდგომ “UNHCR Handbook”), თავი 71.

⁵ ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტი, ზოგადი სენიშენა No. 22, სენიშენა 1, პარაგრაფი 2.

თქმა მათ დაცვაზე, ან რომელიმე რელიგიური რწმენის მიმხრობა. მიუხედავად ამისა, ეს ტერმინი არ არის მოკლებული შეზღუდვებს და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი ითვალისწინებს გარკვეული რაოდენობის ლეგიტიმურ შეზღუდვებს რელიგიური თავისუფლების აღსრულებისას, როგორც ეს დეტალურადაა აღწერილი ქვემოთ, მე-15 - მე-16 პარაგრაფებში.

5. „რელიგიური“ მოტივით განაცხადი შესაძლებელია მოიცავდეს შემდეგ ერთ ან მეტ ელემენტს:

ა) რელიგია, როგორც რწმენა (რწმენის არქონის ჩათვლით);

ბ) რელიგია, როგორც იდენტობა;

გ) რელიგია, როგორც ცხოვრების წესი.

6. ამ კონტექსტში „რწმენა“, განმარტებული უნდა იქნეს ისე, რომ იგი შეიცავდეს თეისტურ, არათეისტურ და ათეისტურ რწმენებს. რწმენამ შესაძლოა მიიღოს მრწამსის ან საღვთო თუ აბსოლუტური ქვეყნარტების ღირებულებებისა, თუ ადამიანის სულიერი ბედის ფორმა. განმცხადებლები შესაძლებელია ჩაითვალოს, ერეტიკოსებად, აპოსტატებად (განდგომილები), სქიზმატებად, წარმართებად თუ ცრუმორწმუნეებად მათივე რელიგიური ტრადიციების სხვა მიმდევართა მიერ და ამ მიზეზით იდევნებოდნენ.

7. „იდენტობა“ უფრო ნაკლებადაა თეოლოგიური რწმენის საკითხი, ვიდრე რომელიმე თემის წევრობისა, რომელსაც ისეთი საერთო შეხედულებები აკავშირებს და აერთიანებს, როგორცაა რწმენები, რიტუალები, ტრადიციები, ეთნოსი, ეროვნება ან წარმომავლობა. განმცხადებელი შესაძლოა აიგივებდეს თავის თავს რომელიმე კონკრეტულ ჯგუფთან ან გაერთიანებასთან, ან გააჩნდეს ამ გაერთიანების კუთვნილების შეგრძნება, ან, სულაც, სხვათა მიერ იყოს იდენტიფიცირებული რომელიმე კონკრეტულ ჯგუფთან. ბევრ შემთხვევაში, მდევნელის სამიზნეს ის რელიგიური ჯგუფები წარმოადგენენ, რომლებიც განსხვავდებიან იმ ჯგუფისგან, რომელსაც თვითონ მდევნელი ეკუთვნის, რადგან ის რელიგიურ იდენტობას აღიქვამს, როგორც საფრთხის შემცველს საკუთარი იდენტობისა ან ლეგიტიმურობისთვის.

8. ზოგიერთი პიროვნებისთვის, „რელიგია“ მისი „ცხოვრების წესის“ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს და მის სამყაროსთან დამოკიდებულებასაც განსაზღვრავს. პიროვნების რელიგია, შესაძლოა, გამოხატული იყოს სხვადასხვა ქმედებებში, როგორცაა დამახასიათებელი ჩაცმულობა ან კონკრეტული რელიგიური ტრადიციების დაცვა, რელიგიური დღესასწაულების აღნიშვნა და ზოგიერთი საკვების აკრძალვის მოთხოვნათა დაცვა. მსგავსი პრაქტიკა, შესაძლოა, ტრივიალურადაც მიიჩნიონ მათ, ვინც არ არის მორწმუნე, თუმცა მორწმუნეთათვის ყოველივე ეს შესაძლოა მათი რელიგიის უმთავრესი ფაქტორი იყოს.

9. რწმენის გულწრფელობის, იდენტობისა და/ან ცხოვრების გარკვეული წესის დადგენა აქტუალური შეიძლება არ იყოს ყველა კონკრეტული შემთხვევისთვის.⁶ შესაძლებელია არც იყოს აუცილებელი, მაგალითად, ცალკეული პირის (ან ჯგუფის) განცხადება, რომ იგი ეკუთვნის გარკვეულ რელიგიას, რომ ემხრობა რომელიღაც კონკრეტულ აღმსარებლობას, ან რომ იგი მიმდევარია იმ რელიგიური აღმსარებლობისა, რომელსაც დევნის განმახორციელებელი ამ პიროვნებას თუ ჯგუფს მიაწერს. როგორც ეს ქვემოთ 31-ე მუხლშია განხილული, ისეც შეიძლება მოხდეს, რომ განმცხადებელისთვის არ იყოს აუცილებელი იცნობდეს რელიგიას ან რაიმე გაეგებოდეს მისი, თუმცა მაინც არის შესაძლებელი, რომ გააჩნდეს დევნის შიში იმის შედეგად, რომ ის სხვათა მიერ არის აღქმული რელიგიურ დაჯგუფებასთან. პიროვნება (ან ჯგუფი) შესაძლებელია განიცდიდეს რელიგიის ნიადაგზე დევნას იმ შემთხვევაშიც, თუ იგი, ან ჯგუფის სხვა წევრები მტკიცედ უარყოფენ, რომ მათი რწმენა, იდენტობა და /ან ცხოვრების წესი „რელიგიას“ წარმოადგენს.

10. ამის მსგავსად, ის ფაქტი, რომ პიროვნება დაიბადა გარკვეულ რელიგიური თემში, ან ის ფაქტი, რომ ის, ერთი მხრივ, რასასთან და /ან ეთნოსთან, და მეორეს მხრივ, რელიგიასთან მჭიდრო ურთიერთკავშირშია, შესაძლებელია გამორიცხავდეს იმის დადგენის საჭიროებას, იცავს თუ არა ეს პიროვნება კონკრეტული სარწმუნოების წესებს, ან, მისი თემთან კუთვნილების მტკიცების ნამდვილობას, იმ შემთხვევაში, თუკი რელიგიის მიმდევრობა ამ პიროვნებას უკავშირდება.

B. დევნის საფუძვლიანი შიში

ა) ზოგადი ვითარება

11. რელიგიის თავისუფლება მოიცავს რელიგიის ან რწმენის გამოხატვის უფლებას ან ინდივიდუალურად, ან სხვებთან ერთად, საჯაროდ თუ კერძოდ ლოცვასა და თაყვანისცემას, რიტუალების დაცვას, პრაქტიკასა და სწავლებას.⁷ ის გამონაკლისი გარემოებები, რომლის დროსაც შესაძლებელია ამ თავისუფლების შეზღუდვა, მოყვანილია საერთაშორისო პაქტის მე-18 (3) მუხლში, როგორც ეს ქვემოთ მე-15 - მე-16 პარაგრაფშია აღწერილი.

12. ამგვარად, რელიგიურ საფუძველზე განხორციელებული დევნა სხვადასხვაგვარი ფორმისაა. კონკრეტული შემთხვევის გარემოებებიდან გამომდინარე მაგალითები, ინდივიდის მიმართ ზემოქმედების ჩათვლით, შესაძლოა მოიცავდეს რელიგიური გაერთიანების წევრობის ან თემში სხვებთან ერთად - კერძოდ ან საჯაროდ - ლოცვისა და თაყვანისცემის აკრძალვას; ან რელიგიური მითითებების, ან ინდივიდებზე დისკრიმინაციის განხორციელების მნიშვნელოვან საშუალებებს მხოლოდ იმის გამო, რომ ისინი მისდევენ ამა თუ იმ რელიგიას, ეკუთვნიან თუ ინდენტიფიცირებულნი

⁶ საიმედობის საკითხების შემდგომი ანალიზისთვის იხილეთ ქვემოთ 28-ე –33-ე თავები.

⁷ იხ. საყოველთაო დეკლარაცია, მუხლი 18 და საერთაშორისო პაქტი, მუხლი 18(1).

არიან კონკრეტულ რელიგიურ გაერთიანებასთან, ან შეიცვალეს სარწმუნოება.⁸ ზუსტად ასევე, იმ გაერთიანებებში, სადაც არსებობს დომინანტური რელიგია, ან სადაც მჭიდრო ურთიერთკავშირია სახელმწიფოსა და რელიგიურ ინსტიტუტებს შორის, სადაც არსებობს დისკრიმინაცია პირის მიერ დომინანტური რელიგიის მიღებაზე უარის თქმის ან ამ რელიგიის მიმდევრობის საფუძველზე, ამგვარი დისკრიმინაცია კონკრეტულ შემთხვევაში შესაძლებელია დევნასაც უტოლდებოდეს.⁹ დევნა შეიძლება იყოს რელიგიათაშორისი (განსხვავებული რელიგიის ან გაერთიანების მიმდევართა მიმართ), შიდარელიგიური (ერთი და იმავე რელიგიაში, მაგრამ განსხვავებულ სექტებს შორის, ან ერთი და იმავე სექტის წევრებს შორის), ან ორივეს კომბინაცია.¹⁰ განმცხადებელი შესაძლოა წარმოადგენდეს რელიგიურ უმცირესობას ან უმრავლესობას. რელიგიურ ნიადაგზე განაცხადი შესაძლებელია გაკეთდეს, აგრეთვე, რელიგიათა შერეულ ქორწინებაში მყოფი ინდივიდების მიერ.

13. იმავე სტანდარტების გამოყენების პირობით, რომელიც კონვენციის სხვა საფუძველებზე დაყრდნობით გამოიყენება, რელიგიური რწმენაც, იდენტობაც ან ცხოვრების წესიც შესაძლებელია იმდენად ფუნდამენტური იყოს ადამიანის იდენტობისთვის, რომ იგი არ უნდა იყოს იძულებული, რომ დაფაროს, შეცვალოს ან უარყოს იგი დევნის თავიდან აცილების მიზნით.¹¹ სინამდვილეში, კონვენცია ვერ დაიცავდა რელიგიური მოტივით დევნისაგან იმ შემთხვევაში, თუკი არსებობდა პირობა, რომლის თანახმადაც, პიროვნება, რომელიც ზემოქმედებას განიცდიდა, ვალდებული იყო გადაედგა გარკვეული ნაბიჯები - რაციონალური თუ პირიქით, იმისთვის რომ აეცილებინა დევნის განმახორციელებლის სურვილის აღმკვეთი სიტუაცია. სიტყვიერი და საქმიან დადასტურებული მტკიცება, ხშირ შემთხვევაში რელიგიური შეხედულებების არსებობით შემოიფარგლება.

14. თითოეული განაცხადი საქმის არსებითად შესწავლას მოითხოვს კონკრეტული ინდივიდის სიტუაციის გათვალისწინებით. გამოკითხვის შესაბამისი სფეროები მოიცავს: განმცხადებლის ბიოგრაფიას და პირად გამოცდილებას, მის რელიგიურ რწმენას, ინდენტობას ან ცხოვრების წესს; რამდენად მნიშვნელოვანია ყოველივე ეს

⁸ UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 72.

⁹ ამ კონტექსტში, საერთაშორისო პაქტის 27 თავში იკითხება: „იმ სახელმწიფოებში, სადაც ეთნიკური, რელიგიური ან ლინგვისტური უმცირესობა არსებობს, იმ პირებს, რომლებიც ასეთ უმცირესობას მიეკუთვნებიან, არ უნდა ჩამოერთვათ უფლება, თავიანთი ჯგუფის სხვა წევრებთან ერთად, ისარგებლონ საკუთარი კულტურით, აღიარონ და მისდონ თავიანთ რელიგიას, ან გამოიყენონ თავიანთი ენა“.

¹⁰ რელიგიური შეუწყნარებლობის საკითხებზე სპეციალური მომხსენებლის შუალედური ანგარიში, „რელიგიისა და რწმენის ნიადაგზე ყველა ფორმის შეუწყნარებლობისა და დისკრიმინაციის აღმოფხვრის დეკლარაციის განხორციელება“, გაეროს დოკუმენტი A/53/279, 24 აგვისტო, 1998 წ., პარაგრაფი 129.

¹¹ იხ. ასევე, UNHCR, „საერთაშორისო დაცვის სახელმძღვანელო პრინციპები: 'გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრობა' ლტოლვილის სტატუსთან დაკავშირებული 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლის და /ან 1967 წლის ოქმის კონტექსტში“, HCR/GIP/02/02, 7 მაისი 2002, პარაგრაფი 6. ამის მსგავსად, შიდა გადაადგილებისა თუ განსახლების შემთხვევებში, განმცხადებელს არ მოეთხოვება დაფაროს მისი რელიგიური შეხედულებები ადგილის შეცვლის ზონაში დევნის თავიდან აცილების მიზნით. იხ. UNHCR, „საერთაშორისო დაცვის სახელმძღვანელო პრინციპები: შიდა გადაადგილების ან განსახლების ალტერნატივა“ ლტოლვილის სტატუსთან დაკავშირებული 1951 წლის კონვენციის მუხლი 1A(2) და /ან 1967 წლის ოქმის კონტექსტში“, HCR/GIP/03/04, 23 ივლისი 2003, პარაგრაფი 19, 25.

განმცხადებლისთვის; რა გავლენა ექნება ამ კონკრეტულ ინდივიდზე შეზღუდვებს; როგორი ბუნებისაა ის როლი, რომელსაც პირი თავის რელიგიაში ასრულებს და თუ რა რელიგიურ პრაქტიკას ეწევა; შესალებელია თუ არა, რომ მისმა რელიგიურმა საქმიანობამ დევნის განმახორციელებლის ყურადღება მიიქციოს, ან, უკვე მიიქცია, და, თუკი, ყოველივე ამას შეუძლია განაპირობოს ისეთი მოპყრობა, რომელიც დევნის დონეს მიაღწევს. ასეთ კონტექსტში, საფუძვლიანი შიში „არ არის აუცილებელი, რომ ემყარებოდეს განმცხადებლის პირად გამოცდილებას.“ ის, თუ რა შეემთხვათ, მაგალითად, განმცხადებლის მეგობრებს, ნათესავებს, იმავე რელიგიური დაჯგუფების წევრებს, ანუ სხვა პირებს, რომლებიც იმავე სიტუაციაში იმყოფებოდნენ, „შესაბამისად, შესაძლოა მიუთითებდეს იმაზე, რომ განმცხადებლის შიში იმის შესახებ, რომ ადრე თუ გვიან, ისიც შეიძლება გახდეს დევნის მსხვერპლი,“ სამართლიან და ობიექტურ საფუძვლად“ მიიჩნევა.¹² რომელიმე რელიგიური თემის უბრალოდ წევრობა, როგორც წესი, არ არის საკმარისი იმისთვის, რომ დასაბუთებული იყოს ლტოლვილის სტატუსის მიღებაზე განაცხადი. მიუხედავად ამისა, როგორც ეს UNHCR-ის სახელმძღვანელოშია მითითებული, შესაძლებელია არსებობდეს განსაკუთრებული სიტუაციები, როდესაც უბრალო წევრობა საკმარისი იქნება, განსაკუთრებით, როცა მხედველობაში მიიღება განმცხადებლის მოქალაქეობის ქვეყანაში ის ზოგადი პოლიტიკური და რელიგიური სიტუაცია, რომელიც მიანიშნებს, რომ შესაბამისი რელიგიური თემის წევრებისთვის ზოგადი სიტუაცია არ არის უსაფრთხო.¹³

ბ) შეზღუდვები და რელიგიური თავისუფლების გამოყენების საზღვრები

15. საერთაშორისო პაქტის მე-18 (3) მუხლით ნებადართულია შეზღუდვები „პირის რელიგიისა და გამოხატვის თავისუფლებაზე“, თუკი ეს შეზღუდვები „გათვალისწინებულია კანონით და აუცილებელია საზოგადოებრივი უსაფრთხოების, წესრიგის, ჯანმრთელობის, ან მორალისა თუ სხვა პირების ფუნდამენტური უფლებებისა და თავისუფლების დაცვისთვის.“ ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტი აღნიშნავს: „შეზღუდვები გამოყენებულ უნდა იქნეს მხოლოდ იმ მიზნებისთვის, რომლისთვისაც ის იყო გათვალისწინებული და პირდაპირ უნდა უკავშირდებოდეს და იმ კონკრეტული საჭიროების პროპორციული უნდა იყოს, რომელიც მას განაპირობებს. შეზღუდვები არ უნდა დაწესდეს დისკრიმინაციული მიზნებისთვის ან არ უნდა გამოიყენებოდეს დისკრიმინაციული მეთოდებით.“¹⁴ შეზღუდვების ლეგიტიმურობის შეფასებისას, ან მათი დაწესებისას, აუცილებელია გულმოდგინე ანალიზი, თუ, რატომ და როგორ დაწესდა ეს შეზღუდვები. დასაშვები შეზღუდვები შესაძლოა მოიცავდეს კრიმინალური საქმიანობის (მაგ., რიტუალური მკვლელობები) ან მავნე ტრადიციების პრევენციის

¹² UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 43.

¹³ UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 73.

¹⁴ იხ. „ადამიანის უფლებათა დაცვის კომიტეტი, ზოგადი შენიშვნა No. 22“, შენიშვნა 1, პარაგრაფი 8.

საშუალებებსაც და/ან შეზღუდვებს იმ რელიგიური პრაქტიკის მიმართ, რომელიც, საერთაშორისო სამართლის სტანდარტებიდან გამომდინარე, ზიანს აყენებს ბავშვის ინტერესებს. მეორე გამართლებული და აუცილებელი შეზღუდვა დაკავშირებულია სიძულვილის ენასთან. ის ფაქტი, რომ რელიგიური თავისუფლების გამოყენებაზე შეზღუდვას განმცხადებლის მოქალაქეობის ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა ემხრობა, ან ის, რომ ეს შეზღუდვები რელიგიის საჯაროდ გამოხატვით შემოიფარგლება, უადგილოა და საქმესთან კავშირი არა აქვს.

16. როდესაც ხდება დადგენა იმისა, შეზღუდვები და მისი საზღვრები გადაიზრდება თუ არა დევნაში, გადაწყვეტილების მიმღებებმა არა მხოლოდ უნდა გაითვალისწინონ ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო სტანდარტები, კანონიერი შეზღუდვების ჩათვლით, რელიგიის თავისუფლების გამოყენებისას, არამედ, უნდა შეაფასონ, თუ რამდენად მასშტაბურია ეს შეზღუდვები და რამდენად მკაცრია ნებისმიერი სასჯელი მისი დაუმორჩილებლობისთვის. გადაწყვეტილების მიმღები ყურადღებით უნდა ეპყრობოდეს ასეთ საკითხებზე მუშაობას იმ ფაქტის გათვალისწინებითაც, რომ ის, რაც შეიძლება ტრივიალურად გამოიყურებოდეს გარეშე პირისთვის, შესაძლებელია განსაკუთრებული მნიშვნელობის იყოს განმცხადებლის რწმენისთვის. იქ, სადაც შეზღუდვების პრაქტიკა არ არის მნიშვნელოვანი კონკრეტული ინდივიდისთვის, მაგრამ მნიშვნელოვანია თავად რელიგიისთვის, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ის დევნაში გადაიზარდოს, თუკი არ გაჩნდება დამატებითი ფაქტორები. და პირიქით, შეზღუდული რელიგიური პრაქტიკა, შესაძლოა, არ იყოს მნიშვნელოვანი თავად რელიგიისთვის, მაგრამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყოს ინდივიდისთვის და ამდენად, შესაძლებელია წარმოადგენდეს დევნას პირის სინდისისა და რწმენის ნიშნით.

c) დისკრიმინაცია

17. რელიგიურ საფუძველზე არსებული განაცხადები ხშირად მოიცავს დისკრიმინაციას.¹⁵ მიუხედავად იმისა, რომ რელიგიური ნიშნით დისკრიმინაცია აკრძალულია ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლით, სულაც არ არის აუცილებელი, რომ ყველა დისკრიმინაციამ იმ დონეს მიაღწიოს, რაც განმცხადებლის მიმართ ლტოლვილის სტატუსის დადგენისთვისაა აუცილებელი. თავშესაფრის მოთხოვნის განაცხადების ანალიზის მიზნით, უნდა გაიმიჯნოს ის დისკრიმინაცია, რომელიც მხოლოდ შეღავათიან მოპყრობას მოიცავს და დისკრიმინაცია, რომელიც დევნას გამოიწვევს, რადგანაც თითოეული ცალ-ცალკე და ერთად, მნიშვნელოვნად ზღუდავს განმცხადებლის შესაძლებლობას ისარგებლოს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებებით. დისკრიმინაციით გამოწვეული დევნის მაგალითები მოიცავს, მაგრამ არ შემოიფარგლება, მხოლოდ იმ დისკრიმინაციით, რომელიც, მაგალითად, ზიანს აყენებს პიროვნებას. ასეთია, მაგალითად, ადამიანის უფლების მნიშვნელოვანი

¹⁵ UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 54-55

შეზღუდვები საარსებო საშუალების მოპოვებაზე, საგანმანათლებლო ინსტიტუტების ან ჯანდაცვის ხელმისაწვდომობაზე. აგრეთვე, შესაძლებელია დაწესებული იყოს ეკონომიკური ღონისძიებები „კონკრეტული რელიგიური ჯგუფის სამეურნეო ცხოვრების გასანადგურებლად.“¹⁶

18. დისკრიმინაციული კანონების არსებობა, თავისთავად, როგორც წესი, არ შეიცავს დევნას, თუმცა ეს კანონები შესაძლებელია მნიშვნელოვანი განმსაზღვრელი ფაქტორიც კი იყოს, რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული. ამგვარი კანონების შესრულებისა და მათი შედეგების შეფასება, ნებისმიერ შემთხვევაში, გადამწყვეტი ფაქტორია დევნის ფაქტის დასადგენად. ზუსტად ასევე, რელიგიური თავისუფლების შესახებ კანონების არსებობა, თავისთავად, არ გულისხმობს იმას, რომ ინდივიდები დაცულნი არიან. ბევრ შემთხვევაში, ამგვარი კანონები, შესაძლებელია, არ გამოიყენებოდეს პრაქტიკაში, ან ჩვეულებამ და ტრადიციამ შესაძლებელია გადასძლიოს ისინი.

19. დისკრიმინაციამ შესაძლებელია მიიღოს ისეთი ფორმა, როცა ადგილი აქვს რელიგიური რწმენისა და პრაქტიკის შეზღუდვას. ეს უკანასკნელი მოიცავს, მაგალითად, ჯარიმებს სარწმუნოების შეცვლისთვის და განსხვავებული სარწმუნოების (აპოსტატის) მიღებისთვის, ან პროზელიტიზმისთვის [განდგომა], ან კონკრეტულ რელიგიასთან დაკავშირებულ დღესასწაულებში მონაწილეობისთვის. რელიგიური დაჯგუფებების სავალდებულო რეგისტრაციასა და მათთვის განსაკუთრებული წესებისა და ნორმების დადგენას რელიგიისა თუ რწმენის თავისუფლების რეალიზაციის შეზღუდვის მიზნით, რასაც შესაძლებელია, ასევე, გააჩნდეს დისკრიმინაციული მიზანი ან დისკრიმინაციული შედეგი. ამგვარი ქმედება ლეგიტიმურია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ის „კანონით არის გათვალისწინებული, ობიექტურია, დასაბუთებული და გამჭვირვალეა და, შესაბამისად, თუკი, მას არ აქვს დისკრიმინაციის მიზანი, ან არ გამოიწვევს დისკრიმინაციულ შედეგებს.“¹⁷

დ) სხვა რელიგიაზე იძულებით მოქცევა

20. სხვა რელიგიაზე იძულებით მოქცევა არის სერიოზული დარღვევა აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების - ადამიანის ფუნდამენტური უფლების, და ხშირად უნდა აკმაყოფილებდეს დევნის ობიექტურობის კომპონენტს. თუმცა განმცხადებელი კვლავ საჭიროებს მისი სუბიექტური შიშის დასაბუთებას, რომ პირადად მისთვის, სხვა სარწმუნოებაზე მოქცევა დევნას უტოლდება. ზოგადად, აღნიშნული დამაკმაყოფილებელი იქნებოდა, თუკი, ინდივიდს გააჩნდა

¹⁶ UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 54 და 63

¹⁷ „რელიგიისა და რწმენის თავისუფლების შესახებ სპეციალური მომხსენებლის შუალედური ანგარიში“, რომელიც თან ერთვის გაეროს გენერალური მდივნის ცნობას „ყველა ფორმის რელიგიური შეუწყნარებლობის აღმოფხვრის შესახებ“, გაეროს დოკუმენტი A/58/296 19 აგვისტო, პარაგრაფი 134-35.

განსხვავებულ სარწმუნოებასთან დაკავშირებული შეხედულებები ან რწმენა, ან გააჩნდა აშკარა იდენტობა, ან/და ცხოვრების წესი, რომელიც სხვა რელიგიას უკავშირდებოდა; ან, თუკი, მან აირჩია, რომ არ ყოფილიყო ასოცირებული რომელიმე კონფესიასთან ან რელიგიურ გაერთიანებასთან. როდესაც განმცხადებელს სხვა რელიგიაზე მოქცევამდე, ან მოქცევის საფრთხემდე, არ გააჩნდა არც რაიმე კონკრეტული რელიგიური რწმენა (ათეიზმის ჩათვლით), და არც მკაფიო ინდეტიფიკაცია კონკრეტულ რელიგიასთან ან რელიგიურ თემთან, სარწმუნოების ამგვარი შეცვლისას აუცილებელია ინდივიდზე ზემოქმედების შეფასება მოხდეს.

ე) რელიგიური პრაქტიკის იძულებითი დაცვა ან შესრულება

21. რელიგიური პრაქტიკის იძულებითმა შესრულებამ, შესაძლებელია მიიღოს რელიგიური განათლების ისეთი სავალდებულო ფორმა, რომელიც შეუთავსებელია ბავშვის, ან მისი მშობლის რელიგიურ მრწამსთან, იდენტობასთან ან ცხოვრების წესთან.¹⁸ მან ასევე შესაძლებელია მოიცვას რელიგიურ რიტუალებზე დასწრების ვალდებულება ან კონკრეტულ რელიგიურ სიმბოლოზე ერთგულების დაფიცება. იმის დასადგენად, წარმოშობს თუ არა რელიგიური პრაქტიკის ამგვარი იძულებითი შესრულება დევნას, საჭიროა შესწავლილი იქნეს როგორც ის პოლიტიკა და ქმედებები, რომელთა შესრულებაც მოეთხოვება პიროვნებას ან ჯგუფს (ის, თუ რამდენად ეწინააღმდეგება ყოველივე ეს პიროვნების რწმენას, იდენტობასა და მის ცხოვრების წესს) ისე სასჯელის ის ზომაც, რომელიც მათი შეუსრულებლობისთვის გამოიყენება. რელიგიური პრაქტიკის ამგვარმა იძულებითმა დაცვამ შესაძლებელია დევნის დონეს მიაღწიოს, თუკი ის მიიღებს ინდივიდის საკუთარ რელიგიურ მრწამსში, იდენტობაში და მის ცხოვრების წესში აუტანელი ჩარევის სახეს და/ან თუკი მისი შეუსრულებლობა არაპროპორციულ სასჯელს გამოიწვევს.

22. რელიგიური პრაქტიკის იძულებითი შესრულება შეიძლება მოიცავდეს სისხლის ან სამოქალაქო სამართლის კოდექსებით გათვალისწინებულ კონკრეტულ ასპექტებს, რომლებიც, სავარაუდოდ, დაფუძნებული იქნება რელიგიურ დოქტრინაზე, რომელიც შესაძლებელია უარყოს კანონის დამრღვევმა. როდესაც ასეთი კოდექსი დისკრიმინაციულ გარანტიებს შეიცავს, როგორც მატერიალურს, ისე პროცედურულს, და განსაკუთრებით, როდესაც იგი განსხვავებული ზომის სასჯელს აკისრებს რელიგიის მიმდევრებსა თუ მათ, ვინც არ ემხრობა რომელიმე რელიგიას, შესაძლებელია ასეთი კოდექსი განიხილებოდეს დევნის ხასიათის შემცველად. როდესაც კანონი სამართალდამრღვევისთვის არაპროპორციულ სასჯელს ითვალისწინებს (მაგ. დაპატიმრება მკრეხელობისთვის ან სხვა რელიგიური პრაქტიკისთვის, ან სიკვდილით დასჯა მრუშობისთვის) როგორც კონკრეტული

¹⁸ აღნიშნულმა, დიდი ალბათობით, შესაძლებელია, რომ ხელი შეუშალოს სახელმწიფოს ვალდებულებას 'მშობლებისა და კანონიერ მებრძოლთა თავისუფლებას, საკუთარი სარწმუნოების შეაბამისად მათი შვილების რელიგიური და მორალური განათლების უზრუნველყოფის' შესახებ, რომელიც საერთაშორისო პაქტის მუხლი 18 (4)ით არის გათვალისწინებული.

რელიგიის მიმდევარისთვის, ასევე ამ რელიგიის მოწინააღმდეგეებისთვის, იგი დევნად იქნება მიჩნეული. ამგვარი შემთხვევები უფრო მეტადაა გავრცელებული იქ, სადაც ეკლესია სახელმწიფოსაგან გამიჯნული არ არის, ან გამიჯვნის ფარგლები შეზღუდულია.

23. კონკრეტული რელიგიური ნორმები შესაძლებელია დევნის ნიშნებს ატარებდეს არა მხოლოდ მაშინ, როცა იგი იმ პირთა მიმართ გამოიყენება, ვინც არ მისდევს კონკრეტულ რელიგიას, არამედ მაშინაც, როცა ეს ნორმები იმავე აღმსარებლობის დისიდენტების [განსხვავებული აზრის მქონე პირები], ან წევრების მიმართ გამოიყენება.

გ. განსაკუთრებული მსჯელობის საგანი

ა) გენდერი

24. რელიგიური საფუძვლით ლტოლვილის სტატუსის მიღებასთან დაკავშირებულ განაცხადებში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს გენდერულ ფაქტორს, რადგან განსხვავებული შეიძლება იყოს ქალისა და მამაკაცის რელიგიის ნიშნით დევნის შიშის მიზეზები. ჩაცმულობის განსაკუთრებული მოთხოვნები, გადაადგილების შეზღუდვა, ზიანის მომტანი წეს-ჩვეულებები, არათანაბარი და დისკრიმინაციული მოპყრობა, დისკრიმინაციული კანონის და/ან სასჯელის მიმართ მორჩილება - ყოველივე ეს შეიძლება კონკრეტულ შემთხვევას ეხებოდეს.¹⁹ ზოგიერთ ქვეყანაში ახალგაზრდა გოგონები რელიგიის სახელით ვალდებულნი არიან შეასრულონ ტრადიციული მონური მსახურება, ან სექსუალური მომსახურება გაუწიონ სამღვდლოების წარმომადგენლებს თუ სხვა მამაკაცებს. მათ, აგრეთვე, შესაძლოა აიძულონ ადრეულ ასაკში დაქორწინება; რელიგიური მიზეზებით აიძულონ გენიტალიების ძალადობრივი დასახიჩრება; რელიგიის სახელით დაისაჯონ პატივისა და ღირსების დასაცავად ჩადენილი დანაშაულისთვის. ზოგიერთ გოგონას ღმერთებს ან კერპებს სწირავენ და შესაბამისად მათ ყიდულობენ ინდივიდები, რომელთაც სწამთ, რომ ამით მათი გარკვეული სურვილები ასრულდება. ზოგიერთ გაერთიანებებში ქალებს „ჯადოქრებთან“ აიგივებენ და მათ წვავენ ან ქვებით ქოლავენ.²⁰ ამგვარი პრაქტიკა შესაძლებელია დაშვებულიც იყოს იმ

¹⁹ დამატებითი ინფორმაციისთვის, იხ. UNHCR, „საერთაშორისო დაცვის პრინციპები: 'გენდერულ ნიადაგზე დევნა' ლტოლვილის სტატუსთან დაკავშირებული 1951 წლის კონვენციის 1A(2) მუხლისა და/ან მისი 1967 წლის ოქმის კონტექსტში“, HCR/GIP/02/01, 7 მაისი 2002, განსაკუთრებით 25-ე - 26-ე პარაგრაფები.

²⁰ ამ პრაქტიკების აღსაწერად იხ. „ქალთა ადამიანის უფლებებისა და გენდერული პერსპექტივის ინტეგრაცია: ქალთა მიმართ ძალადობა“, ქალთა მიმართ ძალადობის, მისი მიზეზებისა და შედეგების სპეციალური მომხსენებლის, ქ-ნ რადჰიკა კუმარასვამის ანგარიში, წარმოდგენილი ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისიის 2001/49 რეზოლუციის თანახმად; „ქალთა მიმართ ძალადობრივი კულტურული ტრადიციები ოჯახში“, E/CN.4/2002/83, 31 იანვარი 2002, რომლის ნახვაც შესაძლებელია ვებგვერდზე: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E7191FAE543562C1256BA7004E963C/\\$File/G0210428.doc?OpenElement](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E7191FAE543562C1256BA7004E963C/$File/G0210428.doc?OpenElement); სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების, განსაკუთრებით რელიგიური

თემის კულტურის თვალსაზრისით, რომელსაც განმცხადებელი მიეკუთვნება, თუმცა, მიუხედავად ამგვარი დაშვებისა, ასეთი პრაქტიკა დევნას უტოლდება. გარდა ამისა, შესაძლებელია ინდივიდების მიმართ დევნა განხორციელდეს იმ მიზეზითაც, რომ ისინი შესაძლოა ქორწინებაში, ან სხვა სახის კავშირში იმყოფებოდნენ განსხვავებული რელიგიის წარმომადგენლებთან. იმ შემთხვევაში, როცა განმცხადებლის სქესის გამო სახელმწიფო აქტორებს არ სურთ, ან არ შეუძლიათ დაიცვან განმცხადებელი ამგვარი მოპყრობისგან, ეს მიჩნეული უნდა იქნეს არა კერძო სახის კონფლიქტად, არამედ ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების ობიექტურ საფუძველად.

ბ) პოლიტიკური ან რელიგიურ-ეთიკური მრწამსის გამო სამხედრო სამსახურზე უარის თქმა

25. ზოგიერთი რელიგიისა, ან რელიგიის შიგნით მოქმედი სექტისთვის, სამხედრო სამსახურისგან თავის არიდება უმთავრეს პრინციპს წარმოადგენს. შესაბამისად, რელიგიურ ნიადაგზე განმცხადებელთა მნიშვნელოვანი რაოდენობა სამხედრო სამსახურზე უარის თქმის საფუძველზე ეძებს დაცვას. იმ ქვეყნებში, სადაც სამხედრო სამსახური სავალდებულოა, მისი შეუსრულებლობა კანონით ისჯება. უფრო მეტიც, მიუხედავად იმისა, სამხედრო სამსახური სავალდებულოა თუ არა, დეზერტირობა, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე, სისხლის სამართლის დანაშაულია.²¹

26. იმ შემთხვევებში, როდესაც სამხედრო სამსახური სავალდებულოა, ლტოლვილის სტატუსის მინიჭება შესაძლებელია, თუკი პირის მიერ სამხედრო სამსახურზე უარის თქმა წმინდა პოლიტიკურ, რელიგიურ ან მორალურ მრწამსს, ან სინდისით ნაკარნახევ სარწმუნო მიზეზებს ემყარება.²² ამგვარი განაცხადების შემთხვევაში, უნდა გაიმიჯნოს სისხლის სამართლებრივი დევნისა და უბრალოდ დევნის საკითხები. ზოგადი მოქმედების კანონის შესაბამისად, სისხლის სამართლებრივი დევნა და დასჯა არ მიიჩნევა დევნად,²³ თუმცა, არსებობს ზოგიერთი მნიშვნელოვანი გამონაკლისიც. სამხედრო სამსახურზე რელიგიურ-ეთიკური მოტივით უარის თქმის შემთხვევაში, ზოგადი მოქმედების კანონი, გარემოებათა მიხედვით, შესაძლებელია, დევნის ხასიათის იყოს იქ, სადაც, მაგალითად, მას განსხვავებული ზემოქმედება აქვს კონკრეტულ ჯგუფებზე; სადაც ის დისკრიმინაციული მეთოდებით გამოიყენება, ან აღსრულდება; სადაც სასჯელი გადამეტებული და არაპროპორციულად მკაცრია; ან იმ შემთხვევებში, როდესაც დიდი ალბათობით მოსალოდნელია, რომ ინდივიდი

შეუწყნარებლობის შესახებ სპეციალური მომხსენებლის, ბ-ნ აბდელფატა ამორის ანგარიში: “Étude sur la liberté de religion ou de conviction et la condition de la femme au regard de la religion et des traditions”, E/CN.4/2002/73/Add.2, 5 avril 2002, (შესაძლებელია მხოლოდ ფრანგულ ენაზე), წარდგენილი ადამიანის უფლებათა დაცვის კომისიის 2001/42 რეზოლუციის თანახმად, რომლის ნახვაც შესაძლებელია: <http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/2848af408d01ec0ac1256609004e770b/9fa99a4d3f9eade5c1256b9e00510d71?OpenDocument&Highlight=2,E%2FCN.4%2F2002%2F73%2FAdd.2>

²¹ იხ. UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 167–74.

²² იხ. UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 170

²³ იხ. UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 55–60

სამხედრო სამსახურს ვერ შეასრულებს მისი წმინდა რელიგიური მრწამსის ან შეხედულებების გამო. იმ შემთხვევებში, როდესაც ალტერნატიული სამხედრო სამსახურის შესაძლებლობა არსებობს, მაგალითად, საზოგადოებისთვის სასარგებლო საქმიანობაა, განაცხადის საფუძველი, როგორც წესი, არ უნდა არსებობდეს. ამასთანავე, საზოგადოებრივი საქმიანობის ზოგიერთი ფორმა შესაძლოა იმდენად ზედმეტად მძიმე იყოს, რომ ის დასჯასაც კი გაუტოლდეს; ანდა, საზოგადოებრივი სამსახური, შესაძლოა, მოითხოვდეს ისეთი ქმედებების შესრულებას, რაც აშკარად უგულვებელყოფს განმცხადებლის რელიგიურ რწმენებს. ამას გარდა, განმცხადებელს შეუძლია დაასაბუთოს განაცხადი ლტოლვილის სტატუსის მისაღებად იმ შემთხვევაში, თუკი პირის მიერ სამხედრო სამსახურზე უარის თქმა არ წარმოადგენს მკაცრი სასჯელის საბაზს, მაგრამ ინდივიდს გააჩნია საფუძვლიანი შიში იმისა, რომ მის მიმართ სხვა ინდივიდების მხრიდან განხორციელდება ძალადობა და დისკრიმინაცია (მაგ. ჯარისკაცები, ადგილობრივი ხელისუფლება, მეზობლები და სხვ.) იმის გამო, რომ მან თავი აარიდა სამხედრო სამსახურს.

III. პროცედურული საკითხები

ა) ზოგადი ვითარება

27. რელიგიურ საფუძველზე ლტოლვილის განაცხადის შესწავლასთან დაკავშირებული ზოგიერთი ზოგადი მომენტია:

ა) რელიგიური პრაქტიკა, ტრადიციები ან რწმენა შესაძლებელია კომპლექსური იყოს თავისი ბუნებით და ერთმანეთისგან განსხვავდებოდეს რელიგიის სხვადასხვა განშტოებები თუ სექტები; ასევე, ერთმანეთისაგან განსხვავებული რელიგია შეიძლება ჰქონდეთ ქვეყნებსა და რეგიონებს. სწორედ ამიტომ, საჭიროა არსებობდეს სარწმუნო, ზუსტი და განახლებული ინფორმაცია, რომელიც კონკრეტული ქვეყნის ან რეგიონის რელიგიური მიმდევრობის ან სექტის კონკრეტულ მახასიათებლებს მოიცავს.

ბ) რელიგიის საფუძველზე ლტოლვილის სტატუსის დადგენა ასევე შესაძლებელია დამოუკიდებელი ექსპერტების დახმარებითაც, რომლებიც განსაკუთრებულად კარგად იცნობენ ქვეყნის, რეგიონის და კონკრეტული განაცხადის კონტექსტს და/ან ინფორმაციას იღებენ იმავე სარწმუნოების მიმდევრებისგან, რაც ამყარებს ექსპერტების ცოდნას.

გ) გადაწყვეტილების მიმღები პირები უნდა იყვნენ ობიექტურნი და არ უნდა გააკეთონ დასკვნები მხოლოდ პირად გამოცდილებაზე დაყრდნობით, იმისდა მიუხედავად, იმავე რელიგიას ეკუთვნიან, თუ არა, რომელსაც განმცხადებელი

ეკუთვნის. აუცილებელია, რომ მათ თავიდან აიცილონ ზოგადი დაშვებები კონკრეტული რელიგიის, ან მისი მიმდევრების მიმართ.

დ) რელიგიის საფუძველზე ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების შესახებ განაცხადების შეფასებისას, გადაწყვეტილების მიმღებებმა უნდა გაითვალისწინონ რელიგიასა და გენდერს, რასას, ეთნოსს, კულტურულ ნორმებს, იდენტობას, ცხოვრების წესსა და სხვა ფაქტორებს შორის ურთიერთდამოკიდებულება.

ე) თარჯიმნებისა და იმ პირების შერჩევას, ვინც გასაუბრებას ატარებს, უნდა არსებობდეს გარკვეული სენსიტიურობა ნებისმიერ კულტურულ, რელიგიურ ან გენდერულ ასპექტებთან დაკავშირებით, რომლებიც შესაძლებელია ხელს უშლიდეს ღია კომუნიკაციას.²⁴

ვ) ის პირები, ვინც გასაუბრებას ატარებენ, ინფორმირებული უნდა იყვნენ იმის შესახებ, რომ შესაძლოა არსებობდეს თარჯიმნის მხრიდან განმცხადებლის მიმართ პოტენციურად მტრული განწყობის ალბათობა, ან იმის გამო, რომ თარჯიმანი იზიარებს, ან არ იზიარებს განმცხადებლის რელიგიას, ან ნებისმიერი პოტენციური შიშის გამო, რაც განმცხადებელს იმავე მიზეზით გააჩნია. აღნიშნულმა, შესაძლებელია, არასახარბიელო გავლენა მოახდინოს მის ჩვენებაზე. როგორც ეს ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების შესახებ ნებისმიერი განაცხადის შემთხვევაში ხდება, შესაძლებელია კრიტიკულად მნიშვნელოვანი იყოს თარჯიმნის კომპეტენცია და მის მიერ ტერმინოლოგიის ცოდნა.

ბ) სანდოობა

28. სანდოობა ცეტრალური ასპექტია რელიგიურ საფუძველზე ლტოლვილის სტატუსის მინიჭების შესახებ განაცხადების განხილვის პროცესში. გადაწყვეტილების მიმღებებს განსაკუთრებით სასარგებლოდ მიაჩნიათ კვლევისა და გასაუბრებისთვის საჭირო გარკვეული საკითხების მომზადება, რელიგიური დოგმების ვრცლად შესწავლა ან განმცხადებლის რელიგიის ცოდნა, რაც შესაძლებელია ყოველთვის არც კი იყოს მათთვის აუცილებელი და სასარგებლო. ნებისმიერ შემთხვევაში, განმცხადებლის რელიგიური ცოდნის შემოწმებისას აუცილებელია ცალკეული გარემოებების მხედველობაში მიღება, განსაკუთრებით, იმ ფაქტის, რომ ინდივიდის მიერ თავისი რელიგიის ცოდნა შესაძლებელია მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს და დამოკიდებული იყოს მის სოციალურ, ეკონომიურ მდგომარეობასა და განათლების დონეზე, და/ან მის ასაკზე ან სქესზე.

29. როგორც ამას გამოცდილება აჩვენებს, სასარგებლოა გამოკითხვის თხრობითი ფორმით ჩატარება, ღია ტიპის შეკითხვის დასმის ჩათვლით, რაც განმცხადებელს

²⁴ იხ. UNHCR „სახელმძღვანელო პრინციპები გენდერულ ნიადაგზე დევნის შესახებ“, შენიშვნა 19.

საშუალებას მიცემს ახსნას რელიგიის მნიშვნელობა პირადად მისთვის, თუ რა რელიგიურ აღმსარებლობას მისდევს იგი (ან თუ არიდებს თავს ამგვარ პრაქტიკას დევნის შიშით), ან ნებისმიერი სხვა ფაქტორი, რომელიც დაკავშირებულია მის მიმართ დევნის შიშის მიზეზებთან. შესაძლებელია ინფორმაცია მოპოვებული იქნეს ინდივიდის რელიგიური აღმსარებლობის შესახებ შეკითხვით, რაც განმცხადებელს საშუალებას აძლევს დეტალურად აღწეროს, თუ როგორ მიიღო მან სარწმუნოება; ღვთის მსახურების ადგილი და მეთოდები; ის რიტუალები, რომელშიც მონაწილეობას იღებს; რა მნიშვნელობა აქვს მისთვის რელიგიას ან რა ღირებულებებს ემხრობა მისი რელიგია. მაგალითად, შესაძლოა განმცხადებელმა ვერ ჩამოთვალოს ათი მცნება, ან თორმეტი იმამის სახელი, მაგრამ მან შეძლოს ზოგადად გადმოსცეს რელიგიის უმთავრესი დოგმების არსი. ინდივიდის რელიგიური იდენტობის ან მისი ცხოვრების წესის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება, ხშირად, უფრო სასარგებლოა და აუცილებელიც კი. უნდა აღინიშნოს ასევე, რომ განმცხადებლის მიერ მისი რელიგიის დეტალურად ცოდნა ყოველთვის არ არის მისი გულწრფელობის დამადასტურებელი რწმენის მიმართებით.

30. როგორც ეს მე-9 პუნქტშია მითითებული, ინდივიდები შესაძლებელია განიცდიდნენ დევნას თავიანთი რელიგიის საფუძველზე იმის მიუხედავად, მათ აქვთ მცირე თუ უმნიშვნელო ცოდნა რელიგიური პრინციპებისა და პრაქტიკის შესახებ. ცოდნის ნაკლებობა შესაძლებელია აიხსნას იმ რელიგიის კონკრეტული პრაქტიკის შემდგომი კვლევით იმ სფეროში, რომელიც განიხილება, ან განმცხადებლის შემთხვევის სუბიექტური და პირადი ფაქტორების გააზრების საშუალებით. მაგალითად, საზოგადოებაში რელიგიური ჯგუფების მიმართ რეპრესია შესაძლოა მკაცრად ზღუდავდეს ინდივიდის შესაძლებლობას შეისწავლოს, ან მისდიოს რომელიმე რელიგიას. მაშინ, როცა ინდივიდს რეპრესიულ გარემოში აქვს რელიგიური ცოდნის მიღების საშუალება, ეს ცოდნა შესაძლებელია არაკვალიფიციური ხელმძღვანელების მიერ იყოს მიწოდებული. განსაკუთრებით, ქალებს არ ეძლევათ რელიგიური განათლების მიღების საშუალება. შესაძლებელია, რომ იმ ინდივიდებს, რომლებიც შორეულ დასახლებულ პუნქტებში ცხოვრობენ და კონკრეტული რელიგიის მომხრე და მიმდევარნი არიან, რის შედეგადაც დევნას განიცდიან, უფრო შეზღუდული ცოდნა ჰქონდეთ რელიგიური აღმსარებლობის შესახებ. დროთა განმავლობაში, თემებმა შესაძლებელია მოახერხონ კონკრეტული რელიგიური პრაქტიკის ან რწმენის თავიანთი საჭიროებისადმი ადაპტაცია, ან ორივე შეაჯერონ თავიანთ უფრო მეტად ტრადიციულ პრაქტიკასთან და რწმენასთან, განსაკუთრებით, იქ, სადაც რელიგია მოსახლეობაში ძირძველი ტრადიციებითაა დამკვიდრებული. მაგალითად, განმცხადებელი შესაძლებელია ვერ ანსხვავებდეს ქრისტიანულ მიმდევრობას ანიმისტური მიმდევრობისაგან.

31. რელიგიის ნაკლებად ფორმალური ცოდნა, ასევე შესაძლოა, მოეთხოვებოდეს მას, ვინც კონკრეტული რელიგია დაბადებიდან მიიღო, თუმცა, რელიგიური აღმსარებლობით გატაცებული არ ყოფილა. არავითარი ცოდნა არ მოეთხოვება

განმცხადებელს იმ შემთხვევაში, როდესაც კონკრეტული რელიგიური რწმენა ან რელიგიის მიმდევრობა მას მიეწერება ან უკავშირდება.

32. რელიგიის უფრო საფუძვლიანი ცოდნაა მოსალოდნელი იმ ინდივიდებისგან, რომლებიც აცხადებენ, რომ ისინი არიან რელიგიური ლიდერები, ან მათგან, ვისაც მნიშვნელოვანი რელიგიური განათლება აქვთ მიღებული. არ არის აუცილებელი, რომ ამგვარი სწავლება, ან მომზადება, სრულად შეესაბამებოდეს ობიექტურად აპრობირებულ სტანდარტებს, რადგანაც ეს სტანდარტები შეიძლება განსხვავებული იყოს რეგიონებისა და ქვეყნების მიხედვით, თუმცა, ზოგიერთი რელიგიური პრაქტიკის, რიტუალის როლისა და მისი მნიშვნელობის გარკვევა აქტუალობას მოკლებული არ არის. თავის რელიგიაში უმაღლესი დონის განათლების მქონე და განსწავლულ განმცხადებელსაც კი, შესაძლებელია, არ ჰქონდეს უფრო კომპლექსური, ფორმალური თუ ბუნდოვანი ხასიათის რელიგიური სწავლებისა და პრაქტიკის ცოდნა.

33. შესაძლოა, საჭირო გახდეს შემდგომი და დამატებითი გასაუბრების ჩატარება იმ შემთხვევაში, როცა განმცხადებლის მიერ გაკეთებული გარკვეული გამონათქვამები, ან განაცხადი, შეუთავსებელია მის წინა გამონათქვამებთან, ან იმავე რელიგიის სხვა წევრების რელიგიური პრაქტიკის მიმართ ზოგად შეხედულებებთან მოცემულ სფეროში თუ რეგიონში. განმცხადებლებს უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა განმარტონ მათ მონათხრობში დაშვებული ნებისმიერი შეუსაბამობა თუ ცდომილება.

გ) რწმენის შეცვლა ქვეყნიდან გამგზავრების შემდეგ

34. იმ შემთხვევებში, როდესაც ინდივიდები რწმენას იცვლიან თავისი მოქალაქეობის ქვეყნის დატოვების შემდეგ, შესაძლებელია შეიქმნას *sur place* ლტოლვილის [ადგილზე ლტოლვილის] განაცხადის ეფექტი.²⁵ ამგვარ სიტუაციებში, განსაკუთრებით პრობლემატურად, სანდოობის საკითხი წამოიწევს და აუცილებელი ხდება რწმენის შეცვლის გარემოებათა და მისი გულწრფელობის ხარისხის ღრმა, სრულყოფილი და დეტალური შესწავლა. ის საკითხები, რომელიც გადაწყვეტილების მიმღებმა უნდა შეაფასოს, მოიცავს განმცხადებლის მოქალაქეობის ქვეყანაში ნებისმიერ რელიგიურ მრწამსსა და გამოკითხვის მომენტში მის მრწამსს შორის არსებულ კავშირებსა და ხასიათს; მოქალაქეობის ქვეყნის რელიგიასთან დაკავშირებულ ნებისმიერ უკმაყოფილებას, მაგალითად, გენდერული საკითხების, ან სექსუალური ორიენტაციის მიმართ განმცხადებლის პოზიციის გამო; თუ როგორ შეიტყო განმცხადებელმა თავმესაფრის ქვეყანაში ახალი სარწმუნოების შესახებ; მის გამოცდილებას ამ სარწმუნოებაში, მის მენტალურ მდგომარეობას და მყარი

²⁵ ამგვარი განაცხადი შეიძლება წარმოიშვას, აგრეთვე, თუკი, განმცხადებელი დაქორწინდა სხვა რელიგიის წარმომადგენელზე თავმესაფარ ქვეყანაში, ან ამ უკანასკნელში მის შვილებს იმ სხვა რელიგიურ განათლებას აძლევს და თუ მისი მოქალაქეობის ქვეყანა, აღნიშნულს დევნის საფუძვლად გამოიყენებდა.

მტკიცებულების არსებობას ახალი რელიგიის მიღებასა და მასში მონაწილეობასთან დაკავშირებით.

35. კონკრეტული განაცხადების დამატებითი კვლევის აუცილებლობა შეიძლება განაპირობოს როგორც თავშესაფრის ქვეყანაში არსებულმა სპეციფიკურმა გარემოებებმა, ისე ინდივიდუალურმა საქმემ. მაგალითად, როდესაც ხდება ადგილობრივი რელიგიური ჯგუფების მიერ რწმენის სისტემატური და ორგანიზებული შეცვლა თავშესაფრის ქვეყანაში, ამ ჯგუფების გადასახლების სხვადასხვა ვარიანტის წვდომის მიზნით, და/ან, სადაც, განმცხადებლისთვის „რჩევების“ შეთავაზება ან მისი „აღზრდა“ ჩვეული მოვლენაა, რელიგიასთან დაკავშირებული ცოდნის შემოწმება ნაკლების მომცემი შეიძლება აღმოჩნდეს. ამდენად, ინტერვიუერმა ღია ტიპის შეკითხვები უნდა დასვას და შეეცადოს გამოარკვიოს განმცხადებლის მიერ რწმენის შეცვლის მოტივაცია, და თუ რა გავლენა იქონია რწმენის შეცვლამ განმცხადებლის ცხოვრებაზე. თუმცა, ტესტი ძალაში დარჩება, მიუხედავად იმისა, განმცხადებელს აქვს, კონვენციის თანახმად, დევნის საფუძვლიანი შიში სამშობლოში დაბრუნების შემთხვევაში, თუ არა. ამდენად, ყურადღება უნდა მიექცეს, როგორც იმას, რომ რწმენის შეცვლამ შესაძლებელია პირის მოქალაქეობის ქვეყნის ხელისუფლების ყურამდეც მიაღწიოს, და იმასაც, თუ როგორ აღიქვამს მას ეს ხელისუფლება.²⁶ ამ შემთხვევაში, საჭიროა ინფორმაციის მიღება პირის მოქალაქეობის ქვეყნიდან, იმისთვის, რომ დადგინდეს, თუ რამდენად ობიექტური და საფუძვლიანია დევნის შიში პირის ამ ქვეყანაში დაბრუნების შემთხვევაში.

36. კონვენციის თანახმად, „საკუთარი ინტერესების“ სასარგებლოდ საქმიანობა არ წარმოადგენს განმცხადებლის მოქალაქეობის ქვეყანაში დევნის საფუძვლიან შიშს იმ შემთხვევაში, თუკი ამ საქმიანობის ოპორტუნისტული ხასიათი ყველასათვის აშკარა გახდება, ხელისუფლების ჩათვლით, და არ დადგება რაიმე სერიოზული არაკეთილსაიმედო შედეგები პიროვნებისთვის თავის მოქალაქეობის ქვეყანაში დაბრუნების შემდგომ. თუმცა, ნებისმიერი გარემოების შემთხვევაში, გათვალისწინებული უნდა იქნეს, როგორც პირის მოქალაქეობის ქვეყანაში დაბრუნების შედეგები, ასევე ნებისმიერი პოტენციური ზიანი, რომელიც გაამართლებს ლტოლვილის სტატუსს, ან მფარველობის დამატებით ფორმებს. იმ შემთხვევაში, თუკი მიჩნეული იქნება, რომ განაცხადი განმცხადებლის პირად ინტერესებს ემსახურება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, განმცხადებელს აქვს ყველა საფუძველი, რომ ჰქონდეს მოქალაქეობის ქვეყანაში დაბრუნების შემდეგ დევნის შიში, აუცილებელი გახდება მასზე საერთაშორისო დაცვის გავრცელება. მიუხედავად ამისა, თუ აშკარად გამოიკვეთება ჩატარებულ მოქმედებათა ოპორტუნისტული ნიშნები, ეს შეიძლება მეტად წონიანი ფაქტორი აღმოჩნდეს პოტენციურად გრძელვადიანი გადაწყვეტილებების მიღებისას, რომელიც მსგავსი

26 იხ. UNHCR სახელმძღვანელო, შენიშვნა 4, პარაგრაფი 96.

შემთხვევებისთვის იქნებოდა შესაბამისი. აღნიშნულმა, შესაძლებელია, ასევე, გავლენა იქონის, მაგალითად, განმცხადებლის ბინადრობის სტატუსის ტიპის დადგენაზეც.